

Ioan Slavici

MARA

**LITERA**  
București  
2020

Respect pentru oameni și cărți

1877 – În ianuarie intră în redacția ziarului *Timpul*, unde va lucra împreună cu Eminescu și, ulterior, cu I.L. Caragiale. Între cei trei scriitori se va statornici o prietenie unică în literatura română.

1878 – La cea de a XV-a aniversare a „Junimii”, la care participă Eminescu și Maiorescu, Slavici citește nuvela *Gura satului*, iar I.L. Caragiale, prima sa piesă – *O noapte furtunoasă*.

1880 – Publică în *Convorbiri literare* (iunie–iulie) nuvela *Budulea Taichii*. Este numit profesor la Școala Normală a Societății pentru învățătura poporului român, unde predă româna și geografia.

Publică volumul *Novele din popor*, între care se află și *Moara cu noroc*. Volumul, recenzat elogios de M. Eminescu și N. Xenopol, marchează o piatră de hotăr în evoluția prozei românești, îndeosebi a nuvelisticii.

1882 – În martie, Ioan Slavici este ales membru corespondent al Academiei Române, la Secția Istorie. Întreprinde o călătorie în Italia.

1884, aprilie – În nr. 1 al Bibliotecii populare a *Tribunei*, revistă literară înființată de Slavici la Sibiu, publică *Pădureanca*, amplă nuvelă cu subiect de roman.

1886 – La Sibiu, se oficiază, căsătoria lui Ioan Slavici cu profesoara Eleonora Tănăsescu, directoarea Școlii de fete din localitate.

1887 – Este ales secretar al Partidului Național Român, președinte fiind G. Barițiu. Îl aduce pe G. Coșbuc redactor la *Tribuna*.

1888 – Slavici este întemnițat pentru un an la Vaț, în Ungaria, acuzat de „delict de agitațiune”, cum erau considerate unele articole care pleddau, în *Tribuna*, cauza națională a românilor de peste Carpați.

1894, 1 ianuarie – Sub conducerea lui Slavici, Caragiale și Coșbuc, apare la București revista ilustrată *Vatra*. În primele 24 de numere, Slavici publică integral romanul *Mara* (tipărit în volum de-abia în 1906).

1907 – Călătorește în Elveția, unde se află la studii fiul său cel mai mare, Titu-Liviu.

1924 – Apare volumul *Amintiri*, în care evocă pe marii săi contemporani și prieteni: Eminescu, Creangă, Caragiale, Coșbuc, Maiorescu.

1925, 17 august – Ioan Slavici se stinge din viață, în casa fiicei sale Lavinia, la Crucea de Jos (Panciu). Este înmormântat la schitul Brazi (Panciu).

I

Sărăcuții mamei

A rămas Mara, sāraca, văduvă cu doi copii, sārăcuții de ei, dar era tārnră și voinică și harnică și Dumnezeu a mai lāsāt sār aibă și noroc.

Nu-i vorbā, Bārzovanu, rāposatul, era, cānd a fost, mai mult cārpati decāt cizmar și ședea mai bucuros la birt decāt acasā; tot le-au mai rāmas însă copiilor vreo două sute de pruni pe lunca Murāșului, viuța din dealul despre Pāuliș și casa, pe care muma lor o cāpātase de zestre. Apoi, mare lucru pentru o precupeață, Radna e Radna, Lipova e numai aci peste Murāș, iar la Arad te duci în două ceasuri.

Mārți dimineața Mara-și scoate șatra și coșurile pline în piața de pe țarmurele drept al Murāșului, unde se adunā la tārgh de săptămānā murāsenii pānā de pe la Sovārșin și Sobotelii și podgoreni pānā de pe la Cuvin. Joi dimineața ea trece Murāșul și întinde șatra pe țarmurele stāng, unde se adunā bārāțenii pānā de pe la Fāget, Cāpālnaș și Sān-Miclāuș. Vineri noaptea, dupā cāntatul cocoșilor, ea pleacā la Arad, ca ziua s-o prindā cu șatra întinsā în piața cea mare, unde lumea se adunā din șapte ținuturi.



Dar lucrul cel mare e că Mara nu-ți iese niciodată cu gol în cale; vinde ce poate și cumpără ce găsește; duce de la Radna ceea ce nu găsești la Lipova ori la Arad și aduce de la Arad ceea ce nu găsești la Radna ori la Lipova. Lucrul de căpetenie e pentru dânsa ca să nu mai aducă ce a dus și vinde mai bucuros cu câștig puțin decât ca să-i „clocească” marfa.

Numai în zilele de Sântă Mărie se întoarce Mara cu coșurile deșerte la casa ei.

Sus, pe coasta unui deal de la dreapta Murășului, e mănăstirea minoriților, vestita Maria Radna. Din turnurile bisericii mari și frumoase se văd pe Murăș la deal ruinele acoperite cu mușchi ale cetății de la Șoi-moș; în fața bisericii se întinde Radna cea frumoasă și peste Murăș e Lipova cu turnul sclipicios și plin de zorzoane al bisericii românești, iar pe Murăș la vale se întinde șesul cel nesfârșit al Țării Ungurești. Mara însă le trece toate cu vederea: pentru dânsa nu e decât un loc larg în fața mănăstirii, unde se adună lumea cea multă, grozav de multă lume.

Căci e acolo în biserică aceea o icoană făcătoare de minuni, o Maică Precistă care lăcrimează și de a căreia vedere cei bolnavi se fac sănătoși, cei săraci se simt bogăți și cei nenorociți se socotesc fericiți.

Mara, deși creștină adevărată, se duce și ea câteodată la biserică aceasta, dar se închină creștinește, cu cruci și cu mătânii, cum se cuvine în fața lui Dumnezeu. Că icoana face minuni, asta n-o crede; știe prea bine că o Maică Precistă nemțească nu e o adevărată Maică Precistă. E însă altceva la mijloc. Călugării, care umblă rași ca-n palmă și se strâmbă grozav de urât, au o știință tainică și știu să facă fel de fel de farmece pentru ca boala să-și vie la leac, săracul să-și găsească sprijoana

și nenorocitul să se ferească. Bine face dar lumea care vine la Maria Radna să se închine, și Marei îi râde inima când pe la Sântă Mării timpul e frumos, ca lumea să poată veni cale de o săptămână de zile, cete-cete, cu praporele în vânt, cu crucile împodobite cu flori și cântând psalmi și litanii. Acum, când vin sutele și se adună miile pe locul cel larg din fața mănăstirii, acum e secerișul Marei, care dimineța iese cu coșurile pline și seara se întoarce cu ele goale. De aceea se închină Mara și în fața icoanei, apoi își ia copilașii, pe care totdeauna îi poartă cu dânsa, îi dă puțin înainte și le zice: „Închinați-vă și voi, sărăcuții mamei!”

Sunt săraci, sărăcuții, că n-au tată; e săracă și ea, c-a rămas văduvă cu doi copii; cui, Doamne, ar putea să-i lase când se duce la târg? Cum ar putea dânsa să stea de dimineată până seara fără ca să-i vadă? Cum, când e atât de bine să-i vezi?!

Umblă Mara prin lume, aleargă sprintenă, se târguiește și se ceartă cu oamenii, se mai ia și de cap câteodată, plânge și se plânge c-a rămas văduvă, și apoi se uită împrejur să-și vadă copiii și iar râde.

„Tot n-are nimeni copii ca mine!” își zice ea, și nimeni nu poate s-o știe aceasta mai bine decât dânsa, care ziua toată vede mereu copii și oameni și nu poate să vadă ființă omenească fără ca s-o pună alături de copiii ei. Mulți sunt sănătoși și rumeni, voinici și plini de viață, deștepți și frumoși, răi sunt, mare minune, și e lucru știut că oameni de dai-Doamne numai din copii răi se fac.

Mai sunt și zdrențaroși și desculți și nepieptănați și nespălați și obraznici, sărăcuții mamei; dar tot cam așa e și mama lor ea însăși; cum altfel ar putea să fie o



Respect pentru oameni și cărți

văduvă săracă? Cum ar putea să fie copiii săraci, care își petrec viața în târg, printre picioarele oamenilor?

Muiere mare, spătoasă, greoaie și cu obrații bătuti de soare, de ploi și de vânt, Mara stă ziua toată sub șatră, în dosul mesei pline de poame și de turtă dulce. La stânga, e coșul cu pește, iar la dreapta clocotește apa fierbinte pentru „vornoviști”, pentru care rade din când în când hreanul de pe masă. Copiii aleargă și își caută treabă, vin când sunt flămânzi și iar se duc după ce s-au saturat, mai se joacă voioși, mai se bat, fie între dâșii, fie cu alții, și ziua trece pe nesimțite.

Serile, Mara, de cele mai multe ori, mănâncă ea singură, deoarece copiii, obosiți, adorm, în vreme ce ea gătește mâncarea. Mănâncă însă mama și pentru ea, și pentru copii. Păcat ar fi să rămâie ceva pe mâine.

Apoi, după ce a mai băut și o ulcică de apă bună, ea scoate săculețul, ca să facă socoteala. Niciodată însă ea n-o face numai pentru ziua trecută, ci pentru toată viața. Scăzând dobânda din capete, ea pune la o parte banii pentru ziua de mâine, se duce la căpătâiul patului și aduce cei trei ciorapi: unul pentru zilele de bătrânețe și pentru înmormântare, altul pentru Persida și al treilea pentru Trică. Nu e chip să treacă zi fără ca ea să pună fie și măcar numai câte un creițar în fiecare din cei trei ciorapi; mai bucuros se împrumută pentru ziua de mâine. Când poate să pună florinul, ea-l sărută, apoi rămâne așa, singură, cu banii întinși pe masă, stă pe gânduri și începe în cele din urmă să plângă.

Nu doară că i-ar fi greu ceva; când simte greul vieții, Mara nu plânge, ci sparge oale ori răstoarnă mese și coșuri. Ea își dă însă seama cât a avut când a rămas văduvă, cât are acum și cât o să aibă odată. Și, chiar Mara să fii, te moi când simți că e bine să fii om

în lumea aceasta, să alergi de dimineată până seara și să știi că n-o faci degeaba.

Peste zi ea vede multă lume, și dacă-i iese-n cale vre-o femeie care-i place și ca fire, și ca stare, și ca înfățișare, ea-și zice cu tainică mulțumire: „Așa are să fie Persida mea!” Iar dacă bărbat e cel ce-i place, ea-și zice: „Așa are să fie Trică al meu!”

Era una, preoteasa de la Pecica, o femeie minunată, și dulce la fire, și bogată, și frumoasă: ar fi spart Mara toate oalele dacă cineva s-ar fi încumetat să-i spună că Persida ei n-are să fie tot așa, ba chiar mai și mai. Iar preoteasa aceea stătuse patru ani de zile la călugărițele din Oradea-Mare: era deci lucru hotărât că și Persida are să stea cel puțin cinci ani la călugărițele din Lipova.

A și făcut Mara ce-a făcut, și maica Aegidia, eco-noama, i-a făgăduit că-i va lua copila și pentru numai 60 florini pe an, căci e văduvă cu doi copii, sărăcuții de ei. Au trecut însă doi ani de atunci, Persida împlinise nouă ani, și Mara nu se putu hotărî să dea atâta bănet — pentru nimic. Ar fi putut să dea; avea de unde; asta ea însăși o știa mai bine decât orișicine; dar n-o ierta firea să rupă din niciunul dintre cei trei ciorapi.

Trică îi făcea mai puțină bătaie de cap.

Era un om la Lipova, Bocioacă, starostele jocariilor, care lucra vara cu patru și iarna cu zece calfe, sco-tea la toate târgurile cele mai frumoase cojoace, ținea tăierea cărnii în arândă și avea de nevastă pe Marta, fata preotului de la Cladova. Minunat om! — așa trebuia să fie și Trică! Iar pentru aceasta nu era nevoie de multă școală: atât ca să-l primească ucenic.

Maica Aegidia cerea însă mult, șase florini pe lună, și pe deasupra mai erau și alte cheltuieli.



„Hm” zise Mara, încrețindu-și sprâncenele, și începu să facă în gândul ei socoteala cam câți oameni vor fi trecând în fieștecare an peste podul de plute de pe Murăș. Nimeni în lumea aceasta n-ar fi putut să facă socoteala aceasta mai bine decât dânsa, care atâta timp a stat pe țărmurii Murășului. Ce-ar fi fost adică dacă ar fi luat din ciorapul Persidei arânda podului? Putea să dea mai mult decât alții, fiindcă nu voia să câștige decât cei 60 florini și încă ceva pe deasupra. Apoi mai câștiga și dreptul de a-și pune masa și coșurile la capul podului, pe unde trecea toată lumea.

Stătea Mara, stătea și număra în gândul ei banii, câte doi creițari de om și câte zece de perechea de cai ori de boi, număra mereu și-i aduna de se făceau mulți, încât ochii i se umpleau de lacrimi.

S-ar putea oare să fii văduvă săracă, să-ți vezi fata preoteasă, feciorul staroste în breasla cojocarilor și inima să nu ți se moaie?!

Că lucrurile ar putea să vie și altfel, asta Mara nu putea s-o creadă când vedea ca-n aievea cum atât de bine au să iasă odată toate.

## II

### Maica Aegidia

Maica Aegidia era mititică, pășea mărunț, vorbea scurt și apăsător, avea nas nu tocmai mic și o căutătură aspră și scrutătoare, dar se muia când vedea lacrimi de văduvă: ea a stăruit ca maica priorită s-o primească pe Persida și pentru numai cincizeci de florini pe an, ba

a mai și alergat pe la dl Hubăr, economul orașului, ca Mara neapărat să capete arânda podului.

Erau creștinești faptele aceste, dar ea tot nu putea să fie mulțumită de a le fi săvârșit.

Sidi era, ce-i drept, foarte deșteaptă și, din clipa când se despărțise de Trică, se făcuse tăcută, așezată, ascultătoare, aproape blândă; nu era însă chip s-o desfaci de deprinderile ei urâte, s-o ții pieptănată și cu mâinile curate, nici s-o aduci la buna-cuviință. Apoi Mara venea mereu pe la mănăstire ca să se plângă că lumea nu mai trece pe pod nici de la Radna la Lipova, nici de la Lipova la Radna, încât maica Aegidia, muiată de lacrimile ei, se mulțumea și cu patru florini pe lună, puneă al cincilea de la dânsa. Iarna, în sfârșit, după ce Murășul a înghețat și nimeni nu mai plătea cei doi creițari, maica cea cu căutătură aspră puneă toți cei cinci florini de la dânsa și era foarte mulțumită că Mara o mai ajută și ea la îmbrăcăminte copilei.

Serile apoi Mara își făcea, ca de obicei, socotelile și tot i se mai umpleau, ba mai vârtos îi erau plini ochii de lacrimi.

Un singur lucru o puneă câteodată pe gânduri. Prea se făcuse blândă Persida: nu care cumva călugărița aceea s-o momească, s-o farmece și s-o facă și pe ea călugăriță smerită. „Mai bine moartă!” Dar nu! asta nu era cu putință: neam de neamul ei n-a fost om smerit; toți creștini adevărați! Apoi Trică se făcuse și el băiat așezat, ascultător și bun școlar. Asta vine cu vârsta la copiii care sunt răi de mici.

Așa, câteodată, își mai aduc, nu-i vorbă, și ei aminte de timpurile trecute.

Într-o frumoasă zi de primăvară, dl învățător Blăguță a venit mai târziu decât de obicei la școală. Îi



plăcea mult să pescuiască, se topiseră cam iute zăpe-  
zile, Murășul se umflase și apa era tulbure, cum e mai  
bună pentru pescuit. Și era lucru știut că, în lipsa dlui  
Blăguță, Costi Balcovici e acela care pune mâna pe  
nuia, ca să ție buna-rânduială – nu poate pentru c-ar fi  
fost cel mai mare dintre școlari, dar învăța bine și era  
băiatul turtelarului din Radna.

Una e însă Blăguță și alta Costi, deși era băiat de  
turtelar. În fața dlui Blăguță, Trică stătea smirna, iar  
cu Costi se bătuse adeseori în piață, în zilele cele bune,  
când nu era singur, ci săreau amândoi, cu Sida, în capul  
lui, și rar scăpa Costi cu fața curată, fiindcă Sida avea  
gheare ca pisica și ar fi sărit și în foc pentru frățiorul ei.

Tocmai de aceea, poate, Costi era foarte aspru față  
cu Trică, pe care îl știa acum singur.

– Trică, strigă el răstit, stai frumos!

Trică se ridică îndrăzneț în picioare: i se făcuse o  
nedreptate.

– Șezi! strigă Costi.

– Dacă vreau șed; dacă vreau stau, răspunse Trică.

Cine ești tu ca să-mi poruncești mie?!

Ceilalți școlari începură să râdă cu gurile întinse  
până spre urechi, căci copiii sunt oameni și ei și se simt  
mulțumiți când văd umilirea celor ce prea repede se  
înalță. Dar Costi, pui de om și el, nu voia să fie umilit.

– Afară! strigă el dăscălește, în genunchi! și, ros-  
tind porunca, se și duse ca să-l apuce pe Trică.

Trică, cu vreo trei ani mai mic decât Costi, nu se  
simțea destoinic să ție piept cu acesta: cu cât mai mic  
era însă omul, cu atât mai mare îi era hotărârea, și el  
știa să muște, să zgârie și să dea cu picioarele, ceea  
ce pe Costi îl umplea cu atât mai vârtos de mânie, cu  
cât ceilalți școlari se ridicaseră pe bănci și râdeau cu

hohote de câte ori Trică îl nimerea bine. Astfel învin-  
gerea nu putea să fie decât a lui Trică: bătaie, ce-i  
drept, a mâncat, părul i s-a cam rărit, gâtul îi era zgâ-  
riat, dar din bancă tot n-a ieșit și în genunchi nu l-a  
pus decât dl Blăguță, care ținea ca autoritatea lui Costi  
să rămână întreagă.

Ieșind din școală, Trică a luat-o, ca de obicei, drept  
spre pod, unde mumă-sa aduna creșterii și își vindea  
mărfurile. Cât s-a bătut cu Costi și cât a stat în genunchi,  
o singură lacrimă nu i se ivise în ochi; abia acum, după  
ce se văzu singur, începu să șteargă din când în când  
câte o lacrimă. Ah! cum ar fi voit să-l poată mușca pe  
Costi, încât urma dinților să-i rămâie toată viața! Costi  
era însă mai tare decât dânsul.

„O să-l spui eu mamei, își zise băiatul, și o să treacă  
el pe la pod!“

Când însă vorba era s-o facă, el n-o putea. Degeaba  
i-ar fi spus: o făcea numai să se plângă, ca alte dăți, că  
e văduvă și că toți își bat joc de copiii ei, fiindcă n-au  
tată, ca să-i ocrotească.

„Ah! zise el suspinând, de ce nu mai e Sida aici?!“

Da! singură ea putea să știe ce vasăzică a fi bătut  
de Costi.

El se strecură fără de veste pe lângă un car peste  
pod, apoi, trecut odată pe celălalt țărmure, se duse ca  
din pușcă până la mănăstirea de călugărițe, trase clo-  
poțelul de la intrare și spuse, după ce i se deschise, că  
mumă-sa l-a trimis să-i aducă soră-si ceva.

La călugărițele din Lipova nu puteai să vorbești cu  
orișicine orișicând și despre orișice. Sidi nu era însă  
oricine, și maica Aegidia cea aspră, fiind totodată și  
înțeleaptă, ținea să nu răscoale întreaga mănăstire, ceea  
ce ar fi făcut dacă ar fi oprit pe Sidi, care începuse să se